

UOT: 338.1:334.7:339.923
JEL: F43;O3;O4;L00;L16

GÜLMƏMMƏDOV İ.T.
Qərbi Kaspi Universitetinin dissertantı
E-mail: g.ilqar@gmail.com

AZƏRBAYCANIN SƏNAYE PARKLARINDA İNNOVASIYA POTENSIALININ GÜCLƏNDİRİLMƏSİ YOLLARI

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Azərbaycanın sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi yolları və bunlarla bağlı problemlərin tədqiqidir.

Tədqiqatın metodologiyası – sistemli təhlil, müqayisəli yanaşma, sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi yolları ilə bağlı tədqiqatçıların bu problemlərə dair elmi baxışları və metodoloji yanaşmalarından ibarətdir.

Tədqiqatın nəticələri – Azərbaycanın sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi yollarının tədqiqi üzrə tövsiyələr hazırlamaq və təkliflər irəli sürməkdir.

Acar sözlər: sənaye parkları, innovasiya potensialı, sənaye parklarının səmərəlilik problemləri, sənaye parklarının innovasiya potensialı, innovativ inkişaf.

GİRİŞ

Ölkəmizin sənaye parklarında iqtisadi artımın səmərəliliyinin yüksəldilməsi istiqamətlərinin müəyyənəşdirilməsi məsələlərində əsas prioritetlər kimi sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi istiqamətləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu məsələ kifayət qədər vacibdir və buna görə də innovasiya potensialının formalaşdırılması, innovasiyaların işlənməsi, tətbiqi problemlərini kompleks şəkildə baxmağa və bununla bağlı prosesləri təşkil etməyə imkan verən çoxfunksiyalı iqtisadi mexanizm kimi sənaye parklarının rolu böyükdür və bunun üçün həmin parkların innovasiya potensialının artırılması tədbirləri aktuallığı ilə diqqət mərkəzindədir. İnnovasiya potensialının formalaşdırılmasında ölkənin sənaye sahələrinin və sənaye müəssisələrinin innovasiya potensialının gücləndirilməsində rolunun açıqlanması, təhlil olunması, qiymətləndirilməsi vacib şərtlərdəndir. Sənaye parklarının dövlət tərəfindən yaradılmasının əsas məqsədləri sırasında müasir dövrdə ölkə iqtisadiyyatının innovasiyalasdırılmasının sürətləndirilməsi, yüksək texnologiyalardan ibarət rəqabətqabiliyyətli sənaye sahələrinin və müəssisələrinin yaradılması, ölkənin qeyri-neft təmayüllü iqtisadiyyat sahələrinin inkişaf potensialından səmərəli istifadə edilməsi üçün tələb olunan xarici investisiyaların cəlbinin intensivləşdirilməsi, ölkədə məşğulluğun səviyyəsinin gücləndirilməsi, iqtisadi fəallığın artırılması və s. daha çox diqqət çəkirlər. Sənaye parkları istehsal sahələrinin genişləndirilməsi ilə bərabər, innovasiyaların yayılması, işlənməsi və tətbiqi baxımından da çoxfunksiyalı vəzifələri yerinə yetirmək potensialına malikdir və bütün bunlar iqtisadi artıma müsbət təsir göstərirlər [1]. Digər tərəfdən, sənaye parklarında mühəndis-kommunikasiya sisteminin formalaşdırılması və innovasiya infrastrukturunun yaradılması imkanları kifayət qədər yüksək qiymətləndirilir. Ölkə Prezidentinin 24 aprel 2013-cü il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş “Sənaye parkları haqqında nümunəvi Əsasnamə”də qeyd edilir ki, sənaye parkının yaradılmasının mühüm məqsədlərinə innovativ və yüksək texnologiyalar əsasında rəqabətqabiliyyətli sənaye istehsalının inkişafı, xidmətlərin göstərilməsi üçün münbit şəraitin yaradılması və bu sahədə sahibkarlığın dəstəklənməsi, iqtisadiyyatın, o cümlədən qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafının təmin edilməsi, ölkənin yerli və xarici investisiyalar üçün əlverişliliyinin artırılması və s. daxildir [2]. Sənaye parklarında elmi texniki yeniliklərin fəal şəkildə işlənməsi, mənimsənilməsi və istehsal proseslərinə tətbiq olunması üçün hərtərəfli şəraitin olması, burada innovasiya infrastrukturunun formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi potensialının yüksəkliyi, yerli və xarici investorların bu kateqoriyadan olan parklara həvəslə gəlməsi sənaye parklarının innovativ inkişaf

üçün əlverişli məkan olmasının başlıca göstəriciləri kimi baxıla bilər.

Sənaye parklarında fəaliyyət göstərən müəssisələrin, firma və kompaniyaların, elmi-tədqiqat müəssisələrinin, ali təhsil ocaqlarının – universitetlərin, investisiya və innovasiya fondlarının, investorların integrativ fəaliyyəti üçün hərtərəfli şəraitin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi üçün daha münasib şəraitin və imkanların olduğunu qeyd etmək mümkündür. Texnologiyaların və innovasiyaların cəmləşdiyi məhsuldar və çevik innovativ mexanizmlərin tətbiq olunduğu fəaliyyət sahəsi və ərazisi kimi sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi tədbirlərinin görülməsi və motivasiyası, şübhəsiz, digər bu qəbildən olan fəaliyyət sahələri ilə müqayisədə xeyli fərqlənir. Sənaye parklarında dövlət tərəfindən güzəştlər paketinin verilməsi, bu parklarda müvafiq infrastrukturun yaradılması perspektivdə və real iqtisadi rejimdə innovasiya infrastrukturunun formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi üçün əsas platforma kimi qiymətləndirilə bilər. Digər tərəfdən, ölkəmizdə qeyri-neft sektoru sahələrinin inkişafının prioritetliyi bununla bağlı görülən tədbirlərin strateji səviyyədə baxılması, innovasiya sisteminin institusional tədbirlərin görülməsinə başlanılması, innovasiyaları stimullaşdıran mexanizmlərin yaradılması, bu sahədə mərkəzi idarəetmə strukturunun və innovasiya forndunun təşkili, həmçinin innovasiya yönü layihələrə prioritetliliyin artırılması məsələləri diqqət mərkəzində saxlanılmaqdadır. Innovasiyaların inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılması ölkə iqtisadiyyatının texnoloji bazasının modernləşdirilməsi və ümumilikdə ölkəmizdə innovasiya potensialının gücləndirilməsi baxımından xeyli aktualıq kəsb edir [3]. Bütün bunlar dövlət innovasiya siyasətinin reallaşdırılması prioritetlərində və istiqamətlərində ciddi nəzərə alınmalı, xüsusilə, yeni yaradılan və yaradılmaqda olan sənaye parklarında innovasiya potensialının artırılmasına imkan verən bir sıra məsələlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Sənaye parklarının şəbəkəsinin genişləndirilməsi ilə innovasiya potensialı arasında mütənəsiblik və bağlılıq diqqət çəkir. Ölkəmizdə sənaye parklarının yaradılması proseslərinin genişləndirilməsini qeyd etmək mümkündür. Belə parkların yaradılması isə xaricdən müvafiq idxalın azaldılmasında da mühüm rol oynamaq potensialına malikdir. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutunun hazırladığı “İnnovasiya fəaliyyəti haqqında bir sıra stimullaşdırıcı mexanizmlər” adlı sənəddə göstərilir ki, ölkəmizdə innovasiya sferasında bir sıra qanunverici və normativ aktlar qəbul olunmuşdur, lakin indiyə qədər innovasiyalar haqqında müəssisələrin innovasiya fəaliyyəti haqqında elm və dövlət elmi-texniki siyasəti haqqında, innovasiya inkişafında əsas olan sənədlər, qanunlar qəbul edilməmişdir. Inkubatorların, innovasiya mərkəzlərinin, texnoparkların, injiiring, lizinq və digər təşkilatların normativ-innovasiya infrastrukturunun hüquqi bazasının formalaşma üzrə iş sona kimi yerinə yetirilməmişdir. Həmçinin regional səviyyədə innovasiya potensialının möhkəmləndirmə səviyyələri həll olunmamış qalmışdır [4].

Sənaye parklarında innovasiya potensialının formalaşdırılması proseslərinin təhlili

Qeyd edək ki, ölkəmizdə mövcud sənaye parklarında innovasiya potensialının formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi diqqət çəkir. Məsələn, Azərbaycanda ən iri sənaye parkı Sumqayıt Kimya Sənaye Parkıdır və bu Park ölkə Prezidentinin 21.12.2011-ci il tarixli Fərmanı ilə yaradılmışdır [5]. Çoxfunksiyalı xüsusiyyətləri ilə fərqlənən bu sənaye parkında əsas fəaliyyət istiqaməti kimi sənaye sahəsində sahibkarlıq fəaliyyətinin gücləndirilməsi üçün infrastruktur şəbəkəsinin yaradılması, yüksək texnologiyalar əsaslı sənaye məhsullarının istehsalı diqqət çəkir. Digər tərəfdən, Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı ölkədə innovativ və yüksək texnologiyalar əsasında rəqabətqabiliyyətli sənaye istehsalının inkişafını sürətləndirmək, bu istiqamətdə tələb olunan şəraiti yaratmaq və potensialı formalaşdırmaq baxımından strateji əhəmiyyət kəsb edir. Beləliklə, innovasiya potensialının gücləndirilməsi nöqteyi-nəzərindən ölkəmizdə iri infraqstruktura və müasir texnologiyalara malik olan sənaye parkları şəbəkəsinin formalaşdırılması prosesinin artıq nisbətən intensivləşməsi diqqət çəkir, belə ki, sənaye parkları təkcə Sumqayıt Sənaye mərkəzi ilə məhdudlaşmır, Bakı, Mingəçevir şəhərlərində bu kateqoriyadan olan sənaye parklarının fəaliyyətə başlaması innovasiya potensialının gücləndirilməsi baxımından önəmli və strateji addımlar kimi qiymətləndirilməlidir. Sənaye parklarında

xarici və daxili infrastrukturun yüksək səviyyədə təşkil olunması, innovativ fəaliyyət üçün tələb olunan digər meyarlara uyğunluğun diqqət çəkməsi, həmin parkların innovasiya subyektləri üçün kifayət qədər əlverişli və cəlbedici olması, innovasiyaların ideyalardan istehsal proseslərinə qədər bütün mərhələlərinin ardıcıl şəkildə baxılması imkanlarının mövcudluğu mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hazırda innovasiyayönlü layihələr və proqramlar işlənməkdədir, amma, bütün bunların daha sistemli və intensiv hala, məhsuldar mexanizmlərə malik olması üçün müəyyən dövrə zərurət vardır. Bu amillər baxımından mövcud iqtisadi mexanizmlərin, o cümlədən, sənaye parklarının innovasiya potensialından maksimum bəhrələnmək üçün çevik tədbirlərin görülməsi, innovativ yanaşmaların təmin edilməsi, elm və innovasiyatutumlu məhsulların istehsalının artırılması, rəqabətqabiliyyətli sənaye müəssisələrinin yaradılması zamanı innovasiya potensialının gücləndirilməsinə ciddi önəm verilməsi vacib şərtlərdəndir.

Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında 2013-cü ilin sentyabr ayından fəaliyyətə başlamış “Azertexnolayn” MMC-də əsas fəaliyyət istiqamətləri kimi müxtəlif diametrli polad borular, xüsusi təyinatlı iri diametrli qofralı polietilen borular, mexaniki və hidrotexniki avadanlıqların istehsalı diqqət çəkir və bu sahələr kifayət qədər texnoloji dərinlikləri ilə fərqlənir. Bu cür texnoloji bazaya malik müəssisədə yeni innovasiyaların işlənməsi və tətbiqi istiqamətində məqsədli layihələr reallaşdırmaq üçün innovativ potensialın olması qeyd etmək mümkündür. Başqa bir misal, Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında 2013-cü ilin sentyabr ayından fəaliyyətə başlamış “SOCAR Polymer” MMC-də istehsal sahələrinin illik gücü 180 min ton olan polipropilen, 120 min ton yüksək sıxlıqlı polietilendir və bu yüksək texnologiyalı əsaslı qurğuların tikilməsinə yönəldilən investisiyaların ümumi həcmi 780-790 mln. ABŞ dolları təşkil edir və qeyd edək ki, artıq burada 2018-ci ildən polipropilen istehsalına başlanılmışdır. Bu müəssisədə istifadə olunan texnologiyalar kifayət qədər məhsuldardır və hazırkı dünya bazarının tələblərinə uyğun rəqabətqabiliyyətli, eyni zamanda yüksək texnologiyalar tutumlu məhsulların istehsalına imkan verir. Sənaye parkında innovasiya potensialının gücləndirilməsi istiqamətləri bunlarla bitmir, artıq təkcə Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında fəaliyyət göstərən rezidentlərin sayı artmaqdadır və buraya yatırılan investisiyaların ümumi həcmi 3 mlrd. ABŞ dollarını keçimişdir [6]. Eyni zamanda, iqtisadi və texnoloji cəhətdən yüksək inkişaf etmiş ölkələrin investor-kompaniyaların, innovasiya şirkətlərinin Azərbaycana, ölkəmizdə yaradılan sənaye parklarına, eyni zamanda texnoparklara, xüsusi iqtisadi zonalara maraqları əhəmiyyətli səviyyədə artmaqdadır. Şübhəsiz, belə bir şəraitdə ölkəmizin sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsinin yünü və məhsuldar istiqamətlərinin təşkili və inkişaf etdirilməsi üçün imkanlar daha da artacaqdır. Məhz bu amillər nəzərə alınmaqla, ölkə rəhbərliyi tərəfindən sənaye parklarının fəaliyyətinə, onların səmərəliliyinin yüksəldilməsinə diqqət daha da artmaqdadır. Ölkə Prezidentinin 2017-ci il 25 yanvar tarixli sərəncamı ilə Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının ərazisinin genişləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur və bunun əsas səbəbləri kimi ölkədə qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafının təmin edilməsi, sahibkarlığın dəstəklənməsi, sənayeləşmənin prioritet istiqamətləri üzrə özəl investisiya fəaliyyətinin təşviqi, müasir texnologiyalara əsaslanan rəqabət qabiliyyətli sənaye sahələrinin təşkili göstərilmişdir [7].

Sənaye parklarında qeyri-neft sektoru sahələrinin innovativ inkişafının sürətləndirilməsi ölkəmizdə strateji hədəflərdən hesab olunur. Amma, ölkəmizdə sənaye sektorunda və onun müəssisələrində innovativ fəaliyyətin mövcud statistikasi və nəticələri belə bir qənaətə gəlməyə sövq edir ki, Azərbaycanda sənaye sahələrində innovativ inkişaf prosesləri hələ yalnız başlanğıc səviyyəsindədir. Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının mütəxəssislərinin apardığı araşdırmalara görə, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin cəmi 5%-də innovasiyayönlü inkişaf mövcuddur və bu müəssisələrdə yeni innovasiyalar alınır [8].

Ümumiyyətlə, bu məsələlərdə müasir yanaşmaların prinsipial şəkildə ortaya qoyulması, başqa sözlə ölkənin iqtisadi sektorlarında, o cümlədən sənaye sektorunda sənaye müəssisələrində

innovasiyaların işlənməsi, hazırlanması istehsal proseslərinə tətbiq olunmasının sistemli formada reallaşdırılması tədbirləri sürətləndirilməli, son nəticədə isə ölkə iqtisadiyyatının şaxələnməsinə və iqtisadi artımın yeni mənbələrinin, həm də məhsuldar mənbələrinin yaradılmasına müsbət təsir göstərən innovasiya potensialının gücləndirilməsi təmin olunmalıdır. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin hazırladığı – “Sənaye müəssisələri tərəfindən həyata keçirilən araşdırma və inkişaf etdirmə fəaliyyətlərinin dəstəklənməsi üzrə beynəlxalq təcrübə Arayış” adlı sənəddə qeyd olunur ki, müəssisənin innovasiya fəaliyyəti məhsulların keyfiyyətinin və texniki səviyyəsinin yüksəldilməsinə, məhsul çeşidlərinin artmasına və yenilənməsinə şərait yaradaraq, onun kommersiya nəticələrinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Dünya təcrübəsində innovativ sənaye siyasəti ilə sosial siyasətin vahid kompleksdə aparılması iqtisadi və sosial inkişafa, eyni zamanda nail olmağa imkan verir. Bu amillər baxımından ölkəmizdə innovativ və yüksək texnologiyalar əsasında rəqabət qabiliyyətli sənaye istehsalının inkişafı üçün münbit şərait yaratmaq, bu sahədə sahibkarlığı dəstəkləmək, qeyri-neft sektoruun davamlı inkişafını təmin etmək məqsədilə ölkəmizdə sənaye və yüksək texnologiya parkları yaradılır və bu parklar texnikanın, texnoloji avadanlıqların və qurğuların idxalı və həmçinin əsas vəsaitlərin alınması üzrə əlavə dəyər vergisindən azad olunmuşlar [9]. Eyni zamanda, sənaye parklarında gömrük rüsumu tətbiq edilmir, parkının rezidentləri əmlak, torpaq və mənfəət vergisindən azaddırlar. Sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi hesabına, ölkədə iqtisadi artıma və iqtisadi inkişaf proseslərinə əlavə töhfələr mümkün olacaq, yeni innovasiya məhsullarının istehsalı təmin ediləcəkdir. Bunlarla yanaşı, sənaye parklarında istehsal olunan innovasiyaya yönümlü qeyri-neft məhsulları hesabına ölkəmizin yeni iqtisadi artım mənbələrinin yaradılması ilə bərabər, rəqabətqabiliyyətli ixracatçı məhsulların istehsal həcmində artım təmin ediləcəkdir. Sənaye parklarının digər bir mühüm xüsusiyyəti isə ölkədə innovativ inkişafın sürətləndirilməsi hesabına, iqtisadi artım üçün əlavə potensialın formalaşdırılmasıdır [10]. Sənaye parklarında sağlam rəqabət mühiti özü ilə sahibkarlığın inkişafı üçün yeni yanaşmaları şərtləndirir və biznesin inkişafına yeni nəfəs gətirir. Sənaye parkları həm də qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafını təmin etmək və ölkə əhalisinin istehsal sahəsində məşğulluğunu artırmaq baxımından kifayət qədər səmərəli fəaliyyət məkanıdır [11].

Sənaye müəssisələrində innovasiyaların işlənməsi və son nəticəyə qədər olan proseslərin səmərəli təşkili üçün müvafiq infraquruluşla yanaşı, işlək mexanizmlər və müvafiq cəlbəedici fəaliyyət mühiti təmin edilməli, innovasiya potensialının formalaşdırılması ilə bağlı tədbirlər diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. İnnovasiya prosesləri çoxcəhətli sistem olmaqla özündə texnoloji, təşkilati və sosial yeniliklərin vəhdəditini birləşdirərək yeni inkişaf modelini formalaşdırır. Hər bir innovasiya özündən qabaqkı inkişafı əsasında toplamış innovasiya məhsuluna əsaslanır və sonda daha səmərəli innovasiyanın seçilməsi təmin edilir. Bu halda, innovasiya çoxşaxəli fəaliyyət sahəsi kimi səmərəliliyi ilə diqqət çəkir [12]. Belə ki, yeni yaradılan texnoparklarda istehsal olunan məhsulların əhəmiyyətli hissəsinin innovativlik səviyyəsi aşağıdır. Düzdür, gətirilən avadanlıqlar nisbətən iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin firma və kompaniyalarından idxal olunmuşdur, alınmışdır, amma texnologiyalar həmin ölkələrdəki müasir texnologiyalar səviyyəsində deyildir, yəni bir neçə on il bundan əvvəlki dövrün texnologiyalarına daha çox uyğun gəlirlər, bu amillər baxımından ölkəmizin sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi məsələlərinə daha strateji və müasir innovativ yanaşmalar təmin edilməlidir. M.Ə.Abdalova Sumqayıt şəhərində sənayenin innovasiya yönümlü inkişafı və strukturunun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri üzrə apardığı tədqiqat işində qeyd edir ki, Sumqayıt şəhəri sənayesinin innovasiya yönümlü inkişaf proseslərinin sürətləndirilməsinə, bu şəhərin regionda iqtisadi mərkəz kimi rolunun artırılmasına, şəhərdəki sənaye sahələrinin modernləşdirilməsi tədbirlərinin sürətləndirilməsinə, bu sahədəki çatışmamazlıqların aradan qaldırılmasına ciddi ehtiyac vardır. Burada maraqlı bir təklif də diqqəti çəkir, belə ki müəllif bildirir ki, Sumqayıt Texnologiyalar Parkında hazırlanan və ya tətbiq olunan texnologiyalar, texniki yeniliklər beynəlxalq standartlara cavab verməlidir. Bunun üçün isə texnoparkın onun gələcək inkişafına zəmin yaradan təşkilatlarla, elm və təhsil müəssisələri ilə əlaqələri genişləndirilməlidir [13]. Analoji vəziyyət Azərbaycanın ilk və ən iri –

Sumqayıt Texnoloji Parkı ilə məhdudlaşmır, ölkəmizin digər iri qeyri-neft sənaye sektoru müəssisələrində, həmçinin yeni yaradılan sənaye parklarında fəaliyyət göstərən müəssisələrdə yüksək texnologiyaların və innovasiyaların işlənməsi, mənimsənilməsi və istehsalat tətbiqi məsələlərində komplekslik və sistemlilik prinsipləri, qarşılıqlı integrativ fəaliyyət mexanizmləri hələ ki, təmin olunmamışdır [14].

Ölkənin elmi tədqiqat və ali təhsil müəssisələrində ilk texnoparklar, startaplar, inkubatorlar yaradılması prosesləri yenidən başlamışdır və bu qurumlarda, innovasiyaya yönümlü mərkəzlərdə yüksək əhəmiyyətə malik innovasiya məhsullarının işlənməsi və sənaye müəssisələri ilə birgə istehsalat tətbiq edilməsi təcrübəsi yoxdur, amma bu istiqamətlərdə fəaliyyət genişləndirilməli və dünya təcrübəsinə uyğun şəkildə tənzimlənməlidir. Belə ki, ölkədə innovasiyaya yönümlü və biliyə əsaslanan iqtisadiyyatın qurulması hesabına və davamlı iqtisadi artıma və tərəqqiyə nail olunması üçün yeni vəzifələr qarşıya qoyulmuşdur. Ölkəmizin uzunmüddətli inkişafının təmin edilməsi üçün innovasiya iqtisadiyyatının yaradılması istiqamətində elm, təhsil, İKT sferası qarşılıqlı surətdə inkişaf etdirilməlidir. Ona görə də, indiki mərhələdə innovasiyaların işlənməsi və tətbiqinin genişləndirilməsi qarşıda duran əsas məsələlərdəndir [15]. Bundan əlavə, sənaye parklarında innovasiya potensialının artırılması üçün istehsal proseslərinin özlərinin innovativ yanaşmalar əsasında təkmilləşdirilməsi, yenilənməsi, məhsuldar texnologiyaların fəal tətbiqi vacib şərtlərdəndir. İnnovasiya fəaliyyətinin təşkilinin fərqli cəhətlərindən biri də onunla bağlıdır ki, innovasiya elm və texnikanın hər tərəfli tətbiqinə, yeni növ məhsulların işlənilib hazırlanmasına, müxtəlif texnoloji proseslərin yaradılmasına, mövcud məhsul növlərinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına, əmək vasitələrinin modernləşdirilməsinə, yaradıcılıq axtarışlarına və yenilikçilərə, iqtisadi artımın əldə edilməsinə yönəldilməlidir [16]. İnnovasiya potensialının təşkilində bir sıra amillərə xüsusi diqqət yetirilməlidir, belə ki, innovasiyaların işlənməsi və istehsal proseslərinə tətbiqi ilə bağlı yanaşmalar mütləq şəkildə əlaqəli formada baxılmalı və innovasiya potensialının gücləndirilməsi üçün zəruri tədbirlər görülməlidir və bu amillərdən yanaşsaq, sənaye parklarında bu cür integrativ fəaliyyətin təşkili üçün daha əlverişli şəraitin olduğunu görmək mümkündür.

Ölkənin sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi imkanları və perspektivləri

Ölkəmizdə mövcud sənaye parklarında və yaxın perspektivdə yaradılması planlaşdırılan yeni sənaye parklarında iqtisadi artımın səmərəliliyinin yüksəldilməsi məqsədilə innovativ texnologiyalara və innovativ idarəetmə formalarına daha strateji yanaşmaların ortaya qoyulması zərurəti qalmaqdadır. Bu parklarda innovasiyaların işlənməsi və məhsuldar artım mənbələrinin yaradılması prioritetlik təşkil etməlidir və yaxın illərdə bu qəbildən olan məsələlərə diqqət artırılmalıdır. İqtisadi artıma innovativ yanaşmaların müsbət təsiri və məhsuldar nəticələrin əldə edilməsi bir çox məsələlərin həllini şərtləndirir. Məsələn, innovasiya sisteminin və innovativ yanaşmaların inkişafı üçün innovasiya potensialının qiymətləndirilməsi və bu potensialdan səmərəli istifadəyə imkan verən üsul və mexanizmlərin formalaşması vacibdir [17]. Eyni yanaşma sənaye parklarının innovativ mexanizmlərin tətbiqi və genişləndirilməsində də məqsəduyğun olardı, yəni, iqtisadi artıma innovativ yanaşmaların vasitəsilə əhəmiyyətli səviyyədə təsir göstərmək, məhsuldar iqtisadi artım mənbələrini formalaşdırmaq kimi mürəkkəb vəzifələrin öhdəsindən gəlməkdə sənaye parkları özlərinin çoxfunksiyalı xüsusiyyətləri ilə xeyli səmərəli rol oynaya bilərlər və bu potensialın obyektiv qiymətləndirilməsi, dəyərləndirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ölkəmizdə sənaye sahələrinin mövcud texniki-texnoloji durumu yüksək keyfiyyətli məhsul istehsal etməyə imkan vermir. Hələ ki, beynəlxalq standartlar emal sənayesi müəssisələrində özünə yer tapa bilmir. İşlənilib hazırlanan elmi-tədqiqat işlərinin cuzi bir hissəsi istehsalata tətbiq edilir. Son illərdə innovasiyaların təşkili və onun ayrı-ayrı sənaye sahələrində tətbiqinin sürətləndirilməsi zərurəti diqqət çəkir.

Ölkədə yeni texnoloji proseslərin yaradılması və geniş istifadəsi – məhsulun

rəqabətqabiliyyətinin və həcmnin artmasının əsas amillərindən biri kimi çıxış edir. Bu qeyd olunan vəzifələrin reallaşdırılması üçün sənaye parkları kifayət qədər cəlbedici təşkilatı-iqtisadi və hüquqi, həmçinin, maliyyə mexanizmlərinə malikdir. İnnovasiyaların inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılması ölkə iqtisadiyyatının texnoloji bazasının modeləşdirməyə imkan verir və rəqabətqabiliyyətini yüksəldərdi. İnnovasiyaların işlənməsi, istehsal proseslərinə tətbiq olunması və bu sırada daha məhsuldar mexanizmlərin dövrüyyəyə cəlb edilməsi tədbirlərində sənaye parkları kifayət qədər çeviklik və çoxfunksiyalıq xüsusiyyətlərinə malik olduqlarından, bu kimi ərazilərdə iqtisadi artıma innovativ yanaşmaların təmin olunması üçün daha çox imkanlar vardır. Bunun üçün infrastruktur inkişaf etdirilməli, innovasiya funksiyaların tətbiqinə maraq artırılmalı, sənaye parklarında innovasiya menecmentinin fəaliyyətinin daha geniş spektrdə təşkilinə önəm verilməli və bu sahədə motivasiyanın yüksəldilməsi təmin olunmalıdır [18]. Eyni zamanda, sənaye parklarında innovasiya menecmenti ilə digər qarşılıqlı əlaqə baxımından maraq kəsb edən park rezidentlərinin və innovasiya subyektlərinin nümayəndələri, mütəxəssisləri arasında birgə fəaliyyətin iqtisadi artıma yönəlmiş prioritetləri ilə uzlaşdırılması vacib şərtlərdəndir. Sənaye parklarında yeni iqtisadi artım mənbələrinin formalaşdırılmasında innovativ yanaşmaların gücləndirilməsi üçün parkın rezidentlərində müvafiq infrastrukturun formalaşdırılması, yeni innovasiyaların yaradılması və tətbiqinə motivasiyanın artırılması, innovasiyaların səmərəliliyinin və məhsuldarlığının təmin olunması, innovasiya məhsullarının fəal şəkildə bazarlara çıxarılması prioritetlərinə daha çox önəm verilməlidir [19].

Bunlarla belə, ölkədə qeyri-neft sektorunun innovativ yollarla inkişaf etdirilməsi prioritetlərinin getdikcə daha çox ön plana çıxmasını nəzərə alsaq, tezliklə qeyri-neft sənaye müəssisələrində, xüsusilə mövcud yaradılmaqda olan sənaye parklarında iqtisadi artıma innovativ yanaşmaların gücləndirilməsini proqnozlaşdırmaq mümkündür. Bu baxımdan, iqtisadi artıma və yüksəlişə çatmaq üçün sənaye müəssisələrinin fəaliyyətində sənaye parkları kimi əlverişli fəaliyyət məkanlarından istifadə etməklə, müasir dövrdə sənaye parklarından istifadənin genişləndirilməsi diqqət çəkir. Sənaye parklarında texnologiyaların və innovasiyaların tətbiqi, bu istiqamətlərdə layihələrin yerləşdirilməsi üçün daha çox potensial mövcuddur və bütün bunlar iqtisadiyyatın dayanıqlılığına, artımına müsbət təsir göstərir. Dayanıqlı iqtisadi inkişaf və rəqabətli sənayeni qoruyub saxlamaq birbaşa davamlı texnoloji yeniliklər və innovasiya imkanlarını tələb edir, yəni texnoloji inkişaf və innovasiya olmadan sənayeləşmə baş verə bilməz. Məhz innovasiyaların tətbiqi ilə az gəlir gətirən xammalın daha yüksək gəlirli məhsulda çevrilməsi mümkün olur [20]. Ölkənin bir çox sənaye sahələrində, o cümlədən qeyri-neft sektorunda ən güclü potensiala malik kimya və neftkimya kompleksində müəssisələrin fəaliyyətinin müasir dövrün tələblərinə qaldırılmasında və modernizasiya olunmasında sənaye parkının yaradılmasına üstünlük verilməsini təsadüfi hesab etmək olmaz. Belə ki, Sumqayıtda yaradılan yeni sənaye parkında yüksək texnologiyaların və innovasiyaların işlənməsi və tətbiqi mühiti formalaşdırılmışdır. Ölkə Prezidentinin 6 noyabr 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə İnnovasiyalar Agentliyi yaradılmışdır və bu agentliyin strateji məqsədləri yerli sahibkarlıq subyektlərinə müasir texnologiyaların və texnoloji həllərin əldə olunmasına yardım göstərmək, onların transferini təşkil etmək, innovasiya yönümlü elmi tədqiqatları dəstəkləmək və innovativ layihələrin həyata keçirilməsinə kömək olmaqdan ibarətdir [21]. Artıq ölkəmizdə bu istiqamətdə ciddi işlər görülməkdədir, innovasiya fəaliyyəti qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi, yeni ölkə qanunlarının qəbul olunması üzərində iş gedir, “İnnovasiya evi”nin tikintisi gözlənilir. Eyni zamanda, yaxın illərdə ölkədə “İnnovasiya strategiyası”nın hazırlanması və təsdiq edilməsi həyata keçiriləcək. Bütün bunlar dövlətin innovasiya-investisiya siyasətinin təkmilləşdirilməsinə, innovativ inkişafın təmin olunmasının sürətləndirilməsinə, iqtisadi artıma əhəmiyyətli səviyyədə müsbət təsir göstərəcək, innovasiya infrastrukturunun və innovasiya mərkəzlərinin yaradılmasına əlavə stimullar verəcəkdir.

NƏTİCƏ

Ölkəmizdə sənaye parklarında innovasiya potensialının gücləndirilməsi və innovasiya

infrastrukturunun dünya təcrübəsi səviyyəsinə qaldırılması üçün kompleks və ardıcıl tədbirlərin görülməsi vacibdir və bunun üçün, ilk növbədə sənaye parklarının innovasiya potensialının formalaşdırılmasına daha çox önəm verilməlidir:

- innovativ inkişafı stimullaşdıran qanunvericilik bazasının formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi tədbirləri görülməlidir;
- sənaye parklarının rezidentlərinin yeni innovasiyalara marağının artırılması, innovasiyalara sferişlərin formalaşdırılması və dövlət dəstəyi mexanizmlərinin hazırlanaraq tətbiq edilməlidir;
- sənaye parklarında fəaliyyət göstərən rezidentlərin integrativ innovasiyon əlaqələrinə üstünlük verilməli və innovasiyayönü istehsal sahələrinin yaradılması istiqamətində məqsədli innovasiya layihələri hazırlanmalı, əsaslandırılmalı və reallaşdırılmalıdır;
- ölkədə innovasiya proseslərinin idarəedilməsi mexanizmlərinin tənzimlənməsində sənaye parklarının rolu artırılmalı və bu parklarda innovasiya mərkəzlərinin yaradılması təmin olunmalıdır və s.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Qasimov F.N., Nəcəfov Z.M. Innovasiyalar: yaradılması, yayılması və inkişaf perspektivləri. Bakı, Elm, 2009. - 415 s., s. 156.
2. Sənaye parkları haqqında nümunəvi Əsasnamə. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 24 aprel 2013-cü il 865 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
3. Aslanzadə İ.A. Dövlət innovasiya siyasətinin formalaşması və sənaye sektorunun rəqabət və sənaye sektorunun rəqabət qabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi problemləri. İ.e.d. dis-nın avt-tı. Bakı, 2013, 56 s.
4. Innovasiya fəaliyyəti haqqında bir sıra stimullaşdırıcı mexanizmlər. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu. Bakı, 2017, - 36 s.
5. Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 21 dekabr 2011-ci il, № 548.
6. Əliyev Ş.T. Azərbaycan sosial-iqtisadi inkişafında Sumqayıt şəhərinin strateji əhəmiyyəti. Monoqrafiya. Sumqayıt, "Azəri" nəşriyyatı, 2019, 368 s.
7. Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının ərazisinin genişləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. Bakı şəhəri, 25 yanvar 2017-ci il, №2625.
8. EBRD: в Азербайджане только 5% действующих компаний применяют инновации в производстве. <http://www.abc.az>.
9. Şirinova D. Sənaye müəssisələri tərəfindən həyata keçirilən araşdırma və inkişaf etdirmə fəaliyyətinin dəstəklənməsi üzrə bəynəlxalq təcrübə Arayış. Bakı, 2015, 15 s.
10. Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi. Sənaye parkları. <http://www.economy.gov.az>.
11. Sənaye parkları AzPromo. <http://www.azpromo.az>.
12. Qəhrəmanov V.R. Maşınqayırma müəssisələrində innovasiya prosesinin idarə edilməsi və onun çeşid strategiyasının formalaşdırılması mexanizmləri. İ.ü.f.d. dis-nın avt-tı. Bakı, 2013, 29 s.
13. Abdalova M.Ə. Sumqayıt şəhərində sənayenin innovasiya yönümlü inkişafı və strukturunun təkmilləşməsi istiqamətləri. İ.ü.f.d. dis-nın avt-tı. Bakı, 2017, 25 s.
14. Əliyev Ş.T. Azərbaycan iqtisadiyyatı. Sumqayıt. SDU-nun Redaksiya və nəşr işləri şöbəsi, 2018.-376 s.
15. Əliyev Ə.Q. İnformasiya iqtisadiyyatı şəraitində innovasiya nəzəriyyəsinin formalaşması istiqamətləri. AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu. <http://www.rabitadunyasi.info.az>.
16. Əliyev T.N., Babayev L.V. Regional innovasiya sisteminin təşkili və idarə edilməsi. AMEA EİM. Bakı: Elm və təhsil, 2013. -272 s.

17. Hüseynova A.D. Azərbaycanca innovasiya potensialının idarə edilməsi mexanizminin təkmilləşdirilməsi. İ.e.d. dis-nın avt-tı. Bakı, 2015. -54 s.
18. Тагиев А.Г., Амиров И.Б. Пути повышения инновационной активности на предприятиях Азербайджана // Международный научно-исследовательский журнал, 2015, №11 (42), Часть 1, С.99-104.
19. Алиева Ш., Касумова Е. Инновационное развитие экономики Азербайджанской Республики и управление инновационной деятельностью предприятий // Экономика и бизнес: теория и практика, 2017, №4-1, С.12-16.
20. Süleymanov Q.S., Quliyeva G.N., İsmayılova A.B. Sənayenin innovativ inkişafında beynəlxalq təcrübə və Azərbaycan sənayesinin inkişaf perspektivləri // İpək yolu, №3, 2018, S.55-66.
21. Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin tabeliyində İnnovasiyalar Agentliyinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 6 noyabr 2018-ci il.

Гюльмаммедов И.Т., диссертант

Пути усиления инновационного потенциала в промышленных парках Азербайджана

Резюме

Цель – заключается в исследовании определения путей усиления инновационного потенциала в промышленных парках Азербайджана.

Методология – состоит из системных и сравнительных методов анализа, из научных взглядов исследователей и учёных по путям усиления инновационного потенциала в промышленных парках Азербайджана.

Результат – подготовка предложений и рекомендаций по проблемам эффективности и определения путей усиления инновационного потенциала в промышленных парках Азербайджана.

Ключевые слова: инновационный потенциал, промышленные парки, эффективность промышленных парков, проблемы конкурентоспособности предприятий, перспективы усиления инновационного потенциала, перспективы промышленных парков Азербайджана.

Gulmammedov İ.T., doctoral student

Ways of strengthening of innovative potential in industrial parks of Azerbaijan

Abstract

The purpose of the research – consists of a research of ways of strengthening of innovative potential in industrial parks of Azerbaijan.

Methodology – consists of system and comparative methods of the analysis, of scientific views of researchers and scientists on ways of strengthening of innovative potential in industrial parks of Azerbaijan.

Finding – preparation of offers and recommendations about problems of efficiency and definition of ways of strengthening of innovative potential in industrial parks of Azerbaijan.

Key words: innovative potential, industrial parks, efficiency of industrial parks, problems of competitiveness of the enterprises, prospects of strengthening of innovative potential, prospect of industrial parks in Azerbaijan.

Daxil olub: 29.08.2019